

становиться неясним, человек в виртуальности может создавать множество своих персонализированных проекций – аватаров, и это, с точки зрения психологии, не случайно. Взаимодействие человека и его аватаров – это особый тип психической динамики. Аватары являются различными проявлениями одной и той же личности, отражая её подсознательные влечения и страхи, опыт человека в виртуальной реальности очень похож на тот опыт, который мы приобретаем в мире собственной мечты, он сюрреалистичен, большая часть сегментов виртуальной реальности рассчитана на постоянное стимулирование непроизвольного внимания: яркие баннеры, ссылки, анимация и т. п. Это создает сильный «затаскивающий» эффект и тормозит механизмы произвольной (волевой) регуляции. При этом, многое в виртуальной реальности рассчитано на то, чтобы безвольный, апатичный, бескультурный человек чувствовал там себя комфортно и ни разу за часы пребывания не ощутил бы свою недостаточность.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Кирик Т. А. Виртуальная реальность: сущность, критерии, типология / Татьяна Анатольевна Кирик: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.01. - Омск, 2004. - 165 с.
2. Бодров А. А. Виртуальная реальность как когнитивный и социокультурный феномен / Александр Алексеевич Бодров: Диссерт... на соиск. начн. степени доктора филос. наук - специальность: Онтология и теория познания- 09.00.01. – Самара, 2007. – 293 с.
3. Нікітін Л. Віртуальна реальність як соціальне явище / Л. Нікітін // Філософська думка. - 1999. -№6. - С. 43-57.
4. Кондратьев Н. А. Основные проблемы экономической статистики и динамики / Кондратьев Н. А. // Социо-Логос. - М., 1991. С. 100 — 104.
5. Назаров М. М. Массовые коммуникации и виртуализация социального пространства в современном обществе / М. М. Назаров // Социально-гуманитарные знания. - 2001. -№1. - С. 233-247.
6. Носов Н. А. Виртуальная реальность / Н. А. Носов // Вопросы философии. – 1999. - № 10.

Тимохов Александр Володимирович, кандидат філософських наук, викладач кафедри графіки та дизайну Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК: 10031+7.01+003.62

РОЛЬ ТВОРЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ФОРМУВАННІ ПАНОРАМНОГО МИСЛЕННЯ

У статті розглядаються та аналізуються складові елементи сфери творчих можливостей особистості в контексті їх впливу на формування панорамного мислення.

Ключові слова: творчість, творчі можливості, особистість, панорамне мислення

РОЛЬ ТВОРЧЕСКИХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ В ФОРМИРОВАНИИ ПАНОРАМНОГО МЫШЛЕНИЯ

В статье рассматриваются и анализируются составные элементы сферы творческих возможностей личности в контексте их влияния на формирование панорамного мышления.

Ключевые слова: творчество, творческие возможности, личность, панорамное мышление

THE ROLE OF CREATIVE POSSIBILITIES OF PERSONALITY IN FORMATION OF PANORAMIC THOUGHT

The component elements of sphere of creative possibilities of individual in the context of their influence on forming of panoramic thought are considered in the article and is analysed.

Keywords: creation, creative possibilities, individual, panoramic thought

Панорамне мислення – спосіб мислення, в процесі якого відбувається подолання еволюційної обтяженої людського менталітету – вузькості поля свідомості й пов'язаних із цим інстинктивних, несвідомих та підсвідомих проявів ментальності, тобто того, що здатне негативно відбитися на якості мислення і на його результатах.

Панорамне мислення може вважатися терміном, що включає мислення інших типів, в масі людей не властивих – таких як системне, латеральне, нестандартне, об'ємне, проривне, масштабне, повного

спектру, паралельне, більш ніж однотрекове [7].

Вже з самого цього визначення випливає, що розгляд поняття «панорамне мислення» неможливе без розгляду чи не основної його складової – «творчих можливостей особистості».

У педагогіці, психології та філософії накопичений значний науковий досвід досліджень з теорії творчості: (Л. С. Виготський, А. Н. Леонт'єв, І. Я. Лернер, С. Л. Рубінштейн та ін.) Суть творчості дослідники розглядають як через особу, її характеристики (В. С. Біблер, Д. Б. Богоявленська, Я. І. Пономар'єв і ін.), так і через процеси, що мають місце в творчій діяльності (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн і ін.).

Питаннями активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка б сприяла оптимальному розвитку їх творчих здібностей, займалися відомі психологи і педагоги – Г. С. Альтшуллер, Ю. К. Бабанський, В. С. Ільїн, М. М. Льовіна, П. І. Підкасистий, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов, Г. І. Щукіна, В. С. Юркевич та ін. У роботах цих авторів обґрунтовується мета, задачі, зміст, структура навчально-пізнавальної діяльності, аналізуються фактори її оптимізації.

Проблема ролі індивідуально-психологічних особливостей особистості студентів у процесі розвитку їх творчого потенціалу знайшла своє відображення в дослідженнях В. І. Андрєєва, Л. С. Виготського, І. С. Кону, Б. Т. Ліхачева, Н. А. Менчинської, Д. В. Ушакова, І. С. Якиманської та ін.

Вивченню загальнопедагогічних основ застосування комп'ютерної техніки присвячені роботи І. Н. Антіпова, Б. С. Гершунського, Л. П. Єршова, А. А. Кузнецова. Про нові інформаційні технології навчання йдеться в роботах Е. І. Афріної, Д. А. Богданової, Е. С. Полат, І. В. Роберт й ін.

Особливий інтерес представляли для нас роботи В. П. Тіхомірова, Б. І. Хломберга, О. Н. Пархоменко, Б. І. Старцева, в яких розглядаються проблеми системи відкритої освіти.

Огляд сучасних досліджень і практика педагогічної освіти дозволяють говорити про зростаючий інтерес суспільства до даної проблеми.

Проте недостатньо вивченими залишилися такі питання, як:

- виявлення умов організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка б забезпечувала оптимальний розвиток їх творчих здібностей в процесі навчання;
- розвиток творчих здібностей студентів у процесі самонавчання;
- педагогічні умови використання комп'ютерної технології, як нової технології навчання, сприяючої розвитку творчих здібностей студентів.

Методологічною основою дослідження виступають:

- положення про активність і провідну роль особистості в процесі її розвитку і формування (Н. А. Бердяєв, В. С. Біблер, П. Л. Лавров, А. Г. Спіркін і ін.);
- положення про творчу суть людини, розвиток її здібностей в процесі діяльності (у тому числі й навчально-пізнавальної діяльності) (В. І. Андрєєв, А. А. Баранів, А. Матейко, П. І. Підкасистий, М. Н. Ськаткин, В. П. Ушачев, Т. І. Шамова, Г. І. Щукіна та ін.);
- теорія саморозвитку особистості (В. І. Андрєєв, Р. Берні, Н. Р. Бітянова, Р. С. Гаріф'янов, Г. Г. Гранатів, Н. В. Кузьміна, А. Маслоу, Л. І. Рувінський та ін.) і теорія розвитку пізнавальної самостійності студентів і самоосвітньої діяльності (С. А. Днепров, С. Б. Елканов, Н. П. Ерастов, Е. М. Зайко, К. Н. Корнілов, Ц. Е. Матінка, А. П. Огаркова, Г. Н. Серіков та ін.);
- ідеї організації процесу формування творчих здібностей особово-орієнтованого (В. А. Беліков, В. В. Серіков, В. Д. Шадріков, І. С. Якиманська та ін.), системного (Ю. К. Бабанський, В. П. Беспалько, І. В. Блауберг, В. Н. Садовський, Е. Г. Юдін та ін.), інноваційного (Ш. А. Амонашвілі, А. А. Арламов, М. С. Бугрін, М. М. Поташник, В. А. Сластенін та ін.) підходів;
- ідеї створення системи відкритої освіти (А. А. Андрєєв, Г. А. Краснов, М. К. Камінський, В. С. Леднев, В. І. Овсянников, Е. С. Полат, В. Н. Солдаткін, В. П. Тіхоміров, І. З. Юсупов).

Дослідження суттєвим чином спирається на наступні сучасні теорії: теорію формування і всебічного розвитку особистості (Д. Б. Богоявленська, Л. С. Виготський, А. Н. Лук, Я. І. Пономар'єв, А. Т. Шумілін та ін.), теорію розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчально-пізнавальної діяльності (Г. С. Альтшуллер, Д. Н. Богоявленський, І. П. Вовків, І. А. Зимова, Р. Д. Левіт, Н. А. Менчинська, В. Г. Разумовський та ін.)

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості).

Творчість може розглядатися у двох аспектах: психологічному й філософському. Психологія творчості досліджує процес, психологічний «механізм» протікання акту творчості як суб'єктивного акту

індивіда. Філософія розглядає питання про сутність творчості, що по-різному ставилося в різні історичні епохи.

Одним із перших виділяє поняття творчості давньогрецький філософ Платон і ця творчість має універсальний характер. Так, у діалозі «Бенкет» зустрічається таке визначення творчості:

Усякий перехід з небуття в буття – це творчість, і, отже, створення будь-яких творів мистецтва й ремесла можна назвати творчістю, а всіх творців – їхніми творцями [4; 161].

Фундаментальні зміни прийшли з початком християнської епохи, з концепцією створення (лат. creatio) Богом світу з нічого. «Creatio» мало інше значення ніж «facere» (робити), це створення розглядалося як вольовий акт і вже не використовувалося по відношенню до людської діяльності.

В епоху Ренесансу навпаки, вона просякнута вірою в безмежні творчі можливості людини. Поступово «творчість» все більше усвідомлюється насамперед як художня творчість, виникає інтерес до постаті художника і самого акту творчості, все виразніше виступає і тенденція розглядати історію як продукт людської творчості. Польський поет Мачей Казімеж Сарбевський почав використовувати це слово стосовно до поезії. Проте тривалий час таке розуміння творчості наражалося на критику через тлумачення терміну як акту створення з нічого.

В епоху Просвітництва творчість пов'язується із здатністю людини до уявлення. Англійські емпіристи (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, Д. Юм) трактували творчість як певну комбінацію вже існуючих елементів, творчість таким чином була близька винахідництву. Завершена концепція творчості у 18 столітті створюється І. Кантом, що спеціально аналізує творчу діяльність у вченні про продуктивну здатність уяви, що виступає як сполучна ланка між розумом і почуттєвим досвідом. Вчення Канта було продовжено Шеллінгом, який розглядав творчу здібність в єдності свідомої й несвідомої діяльності людини. Погляд на художника як на генія, що творить з натхнення, досяг своєї кульмінації в епоху Романтизму, творчість художника і філософа вважалася вищою формою людської життєдіяльності, в якому людина стикається з «абсолютом».

В ідеалістичній філософії кінця 19-20 століть творчість розглядається переважно у протилежності механічно-технічній діяльності. При цьому, якщо філософія життя протиставляє технічному раціоналізму творчий природний початок, то екзистенціалізм підкреслює духовно-особистісну природу творчості. У філософії життя найбільш розгорнута концепція творчості дана А. Бергсоном («Творча еволюція», 1907): творчість як безперервне народження нового становить сутність життя. Уся дійсність розглядається філософом як «безперервний ріст і нескінченна творчість» [3; 38]. Найбільш адекватною формою існування вважають творчість і екзистенціалісти. М. Бердяев розглядає творчість як «діло богоподібної свободи людини, розкриття в ньому образу Творця» [2].

Філософія прагматизму і позитивізму, навпаки, розглядає творчість як винахідництво, ціль якого – вирішувати задачу, поставлену певною ситуацією. Марксистська філософія визначає творчість як «діяльність людини, що перетворює природний і соціальний світ відповідно до потреб людини й людства на основі об'єктивних законів дійсності».

Природа творчості може бути розкрита через певні показники, а саме:

1. Особистості, у яких розвинутий пошуковий механізм, що є необхідним чинником процесу творчості, характеризуються мінімальною агресивністю щодо свого оточення та найбільш чутливі до закликів допомоги іншим [6; 224].

2. Творчість є основою розвитку емпатичних здібностей, здатності розуміти точку зору іншої людини, формування непрагматичної ціннісно-світоглядної орієнтації особистості.

3. Творчість передбачає вихід за межі рольових установок особистості, вміння дистанціюватися від ситуації, готує умови для досягнення однієї з головних цілей розвитку людини – статусу творчої особистості, оскільки творчість є виходом у сферу багатозначного, багатомірного, парадоксального, бісоціативного розуміння реальності та її опанування; творчість передбачає актуалізацію надситуативності, як здатності суб'єкта виходити за межі однозначних конструкцій «зовнішньої доцільності».

4. Творчість та альтруїзм позитивно взаємокорелюють та щільно пов'язані, що свідчить про відкритість творчої особистості світові.

5. Творчість є однією з цілей розвитку особистості та може бути пов'язана з такими категоріями, як самоактуалізація, самовдосконалення, самоздійснення, самовираження.

6. Творчість є цілісним утворенням, вона не обмежується такими аспектами функціонування психіки людини, як образний, логічний, поведінковий та ін., а проявляється на всіх рівнях психічної активності людини.

7. Творчості притаманні синергетичні риси, тому творча людина виявляє феномен творчої багатомірності, коли окремих талантів людини складається із суми її талантів.

В психології творчість вивчається головним чином у двох аспектах: як психологічний процес творення нового і як сукупність властивостей особистості, які забезпечують її включеність у цей процес.

Творчість як процес розглядалася спочатку, виходячи із самозвітів діячів мистецтва й науки (опис «натхнення», «мук творчості» тощо). Деякі великі натуралісти (Г. Гельмгольц, А. Пуанкаре, У. Кеннон й ін.) виділили кілька стадій у процесі від зародження задуму до моменту (який не можна передбачити), коли у свідомості виникає нова ідея.

Англійський учений Г. Воллес (1924) розчленував творчий процес на 4 фази: підготовку, дозрівання (ідеї), осяяння (інсайт) й перевірку. Подібні стадії виділяв і Анрі Пуанкаре, описуючи процес здійснення ним декількох математичних відкриттів [5; 128]. На думку вченого творчий процес починався з постановки задачі, далі проходив процес несвідомої роботи, раптового знаходження ключа для розв'язання і, нарешті, заключна обробка результатів.

Оскільки головні ланки процесу (дозрівання й осяяння) не піддаються свідомо-вольовому контролю, це послужило доводом на користь концепцій, що відводили вирішальну роль у творчості підсвідомому й ірраціональному факторам.

Сукупність психічних властивостей, характерних для творчої особистості, стала об'єктом конкретно-наукового вивчення з винаходом тестів і методик їхньої обробки й аналізу. Цей напрямок сходить до Ф. Гальтона. Положення Гальтона про спадкоємний характер творчих здібностей було піддане критиці в психологічній науці (роботи швейцарського вченого А. Декандоля й ін.), як і зближення геніальності з психічним розладом у Ч. Ломброзо й ін. Інтерес до дослідження психологічних аспектів творчості (особливо наукової) поглибився в середині 20 ст. під впливом науково-технічної революції. В статистичних обстеженнях вчених вивчається співвідношення між творчістю і продуктивністю роботи, віком і динамікою творчості, розроблялися методики стимуляції групової творчості.

Ряд дослідників, зокрема Ганс Айзенк та Фредкінсон вважають, що позитивні емоції активують асоціативне мислення, а також, розфокусовуючи увагу, збільшують поле для добору фактів, що стосуються опрацьовуваної проблеми.

З іншого боку, ряд дослідників вважають, що і негативні емоції можуть підвищити креативність. Наприклад, Арнольд Людвіг, вивчаючи діяльність 1005 особистостей 20 століття, знайшов слабкий, але значущий зв'язок між депресіями і творчими досягненнями.

Типи і склад творчості. Відповідно до різних підходів до визначення меж творчості визначають певні типи творчості, для наочності позначені як творчість «Артиста» (мистецтво), творчість «Мудреця» (наука та інженерія) та творчість «Блазня» (гумор).

Творчість складається з 2-х етапів:

1. процесу мислення;
2. процесу втілення задуму.

В сучасному науковому тезаурусі достатньо багато визначень поняття «креативність». Не беручись аналізувати кожне з них, спробуємо дати своє, що найорганічніше вписується в канву нашого дослідження.

Креативність нерідко ототожнюють з творчими здібностями або творчими можливостями, що розуміються як здібність людини до нестандартного, нешаблонного мислення, але, на відміну від креативності, ні ті, ні інші не передбачають, в обов'язковому порядку, досягнення кінцевого результату, вони швидше орієнтовані на сам творчий процес.

Тому, на наш погляд, оптимальним буде наступне формулювання – «креативність» – здатність використовувати творчі можливості, здібності, знання й уміння для отримання оригінального, нестандартного – нового рішення поставленої задачі з участю уяви і фантазії.

Креативність діагностувати дуже важко, оскільки творчість спонтанна. Можна виявити креативність, але не можна достеменно точно визначити некреативність. Креативність не завжди піддається розвитку. Помічено, що в процесі навчання, пов'язаного з рутинною і рішенням стандартних алгоритмізованих задач, кількість висококреативних учнів зменшується.

Американський психолог А. Маслоу дійшов думки про те, що існують 2 типи креативності: первинна і вторинна. «Первинна креативність – це спадщина, що є у кожної людини, загальне і унікальне надбання. Вона безумовно виявляється у всіх здорових дітей, хоча більшість людей, зростаючи, втрачає її», – вважає А. Маслоу [1]. Йдеться про фундаментальну потенційну можливість,

яка дана всім людським істотам від народження. Але часто вона втрачається, пригнічується або спотворюється в міру того, як людина залучається до якогось певного соціуму.

Первинна креативність виникає з підсвідомості та є джерелом нових відкриттів, реальної новизни ідей, що відхиляються від того, що вже існує.

Разом з тим А. Маслоу виділяє і вторинну креативність. Він вважає, що науку можна визначити як метод, завдяки якому нетворчі люди можуть творити і створювати відкриття.

Звідси витікає, що у процесі становлення фахівця і подальшого його вдосконалення необхідно як зберегти і розвинути первинну, так і сформувану і постійно підтримувати вторинну креативність.

Креативність - вищий рівень інтелектуальної активності, мислення, дефініцією яких може бути сукупність розумових і особових здібностей (якостей), що впливають на становлення і прояв творчості. За твердженням психологів, кожна психічно нормальна людина володіє певним творчим потенціалом, творчими здібностями, які треба розвивати, і якомога раніше.

Основна мета креативної системи освіти – «розбудити» в людині творця і розвинути в ньому закладений творчий потенціал, виховати сміливість думки, упевненість у своїх творчих силах, здатність генерувати нові нестандартні ідеї, виховати потребу в творчому способі життя.

Важливі педагогічні вимоги до креативного освітнього процесу:

1. його безперервність і спадкоємність;
2. можливість включення студента в активне освітнє середовище;
3. уміння самостійно управляти творчим процесом;
4. уміння підвести свої знання під професійно значущі критерії оцінки діяльності фахівця.

Креативна система навчання у вузі передбачає:

- систему інтелектуальної комп'ютерної підтримки мислення як дидактичний засіб;
- забезпечення цілісності вузівських знань за рахунок системи інтегральних ресурсів, передбачених ГОСами;
- застосування в процесі пошукової діяльності основних інтелектуальних інструментів (проблемна ситуація – виявлення і постановка творчої задачі, цілеспрямований пошук багатоваріантних рішень; оцінка і вибір оптимального варіанту рішення за критеріями освітнього стандарту);
- використання принципу «Docendo docimur» - «Навчаючи, вчимося самі» в процесі навчання і контролю за просуванням у творчій діяльності;
- розвиток професійного інтересу за допомогою інтеграції теоретичного навчання з елементами методології творчості.

Ця класифікація умовна, але вона дозволяє чіткіше уявити собі теоретичні основи креативної системи в цілому. Критеріями оцінки ефективності формування структури творчого системного мислення студентів можуть служити:

- їх здатність здійснювати системний аналіз проблемної ситуації;
- здатність виділяти з хаотичної ситуації головну задачу і коректно її формулювати, ухвалювати нестандартні управлінські рішення, суть яких направлена на досягнення оптимального кінцевого результату в діяльності.

Організуючим суб'єктом у застосуванні креативної системи освіти є викладач.

При застосуванні традиційного навчання накопичені знання, як правило, не цілком відповідають ідеальній моделі підготовки кваліфікованого фахівця. Використовування креативних технологій дозволить успішно справитися з даною проблемою. Стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів, розвиток творчої, проблемно-евристичної домінанти мислення стає можливим на основі креативної моделі навчання. А саме – створення в процесі навчання не стільки проблемної, скільки творчої ситуації, в рамках якої студенту під керівництвом педагога пропонується самому визначити бажану мету, поставити творчі задачі, визначити можливості як стандартного, так і нестандартного їх рішення, і, кінець кінцем, одержати оригінальний кінцевий результат.

Уява – це початок розумової діяльності. Уяву розділяють на пасивну, активну і творчу. В ході творчої уяви людина самостійно створює образи та ідеї. Студент буде здатний створити образ, якщо він окрім естетичної позиції володіє розвинутою уявою, якій ця позиція додає певну спрямованість.

Уяву можна визначити як здатність людини вольовим зусиллям відновити і представити в образній формі ті відчуття й сприйняття, які були раніше, або придумати і представити щось нове, чого не було раніше ні у відчуттях, ні в сприйнятті. Образи уяви не обов'язково повинні відповідати тому, чим вони насправді є.

За допомогою своєї уяви людина творчо перетворює світ, уява як процес органічно включена в творчість. Завдяки уяві людина має нагоду передбачити те, що ще належить зробити.

У житті людини уява виконує ряд специфічних функцій. Перша з них полягає в тому, щоб представити дійсність в образах і мати нагоду користуватися ними, вирішуючи задачі. Друга полягає в регулюванні емоційних станів. Третя пов'язана з її участю в довільній регуляції пізнавальних процесів і станів людини. Четверта функція полягає у формуванні внутрішнього плану дій – здібності виконувати їх в думці, маніпулюючи образами. П'ята функція – це планування і програмування діяльності, складання таких програм, оцінка їх правильності, процесу реалізації.

Творчість за своєю природою заснована на бажанні зробити щось, що до тебе ще ніким не було зроблено, або зробити по-новому, по-своєму те, що до тебе існувало. Інакше кажучи, творчі задатки в людині – це завжди прагнення вперед, до кращого, до прогресу, до досконалості й, звичайно, до прекрасного в найвищому і ширшому значенні цього поняття.

Без творчої фантазії не зсунутися з місця ні в одній області людської діяльності.

Розмова про виховання в людині творчих умінь веде нас до дуже важливої й актуальної в наших умовах проблеми: про відмінність між фахівцем-творцем і фахівцем-ремісником. Ця надзвичайно важлива проблема найтіснішим чином пов'язана з проблемами виховання.

Справжній фахівець-творець відрізняється від рядового фахівця-ремісника тим, що прагне створити щось понад того, що йому «по інструкції» належить створювати. Ремісник же задовольняється тим, що створює лише те, що належить «звідси і до цього місця». До більшого і до кращого він не прагне і не хоче обтяжувати себе подібними прагненнями. Його не можна обвинуватити в поганій роботі, адже він робить все, що йому належить, і, можливо, навіть добре робить. Але таке, загалом формальне відношення до своєї праці, в якій би області це не було, не тільки не рухає життя вперед, але навіть служить гальмом, тому що по відношенню до життя стояти на місці не можна: можна тільки або рухатися вперед, або відставати.

Таким чином, ми бачимо, що роль творчих можливостей особистості в формуванні та розвитку панорамного мислення виявляється однією з основних, хоча ми допускаємо вельми дієвий вплив зі сторони й інших чинників, зокрема і соціальних, але це вже предмет подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <http://nkozlov.ru/library/psychology/d3647/> Абрахам Маслоу
2. <http://www.vehi.net/berdyaev/tvorch/03.html> Бердяев. Смысл творчества. Гл. III. Творчество и искусство.
3. <http://psylib.org.ua/books/bergs01/txt03.htm> Анри Бергсон. Творческая эволюция.
4. Платон. Избранные диалоги. М.: Художественная литература, 1965. С. 161; 205с.
5. Пуанкаре А. Математическое творчество // Адамар Ж. Исследование психологии процесса изобретения в области математики. М., 1970.
6. Ротенберг В. С., Бондаренко С. М. Мозг. Обучение. Здоровье. - М.: Просвещение, 1989. - 239 с.
7. Трацякоу У. <http://www.proza.ru /2012/03/15/2177>

Мисик Ірина Георгіївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Урсул Вікторія Сергіївна, магістр факультету іноземних мов Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК 37.0

ЛЕКЦІЙНИЙ ДИСКУРС В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ ОСВІТИ

У статті аналізується поняття лекційного дискурсу з точки зору комунікативних стратегій освіти. Позначені фактори, що сприяють результативності даної дискурсивної практики і стосуються особистості, досвіду і майстерності лектора.

Ключові слова: дискурс, лекційний дискурс, комунікація, освіта